

— Ugyan! Hisz a rendelet már parancsolja a jobb népoktatást. A császár úgy akarja. Soha jobb időben nem kezdhetne volna dolgát.

Hát ez is, ez a jótékony biztatás, mily nagy ajándék az embernek, aki azt hiszi: előtte jár a mások gondolkodásának s örökké félnie kell: nehogy felforgatással, vagy országháborítással becsméreljék meg becsületét s jószándékát

Hadd menjen hát a gazdasági iskola plánuma útjára...

S ha szorongással és kétségekkel telnek is a napok, csak múlnak, míg pecsétes levél nem jó a császár titkárától.

Nem szokott reszketni a keze, de most alig bírja felszakasztani a vastag borítékot s a fekete pecsétet. Homloka megpirul, ahogy sorról-sorra jut, mert örömhír vagyon a levélben. Maga a cenzor, Pásztori Sándor írja s az epistola csupa dicséret.

Kicsit szédül s meg kell fogódnia az asztal székében. Hála neked, erős Isten...

— Teréz... Teréz...

Sebes léptek koppannak a szomszéd szobában s nyílik az ajtó.

— Itt vagyok, édes uram.

— Nézzed... Nézzed csak... A gazdasági oskolám...

Mikor gyermeket szült neki, akkor se látta ilyen lelkesnek s nem fogta meg ilyen gyöngéden kezét, mikor házába vezette a templomból.

— A császár kegyelmesen jóváhagyta a plánumot. Építhetünk már oskolát s kifordítjuk sarkából itt a maradi világot...

— Csakugyan? Ó, Istenem...

Ő tudja legjobban, mily nagy dolog ez. Ki láthatta volna közelebről a férfi vívódó gondjait, ki érezhette volna meg erősebben nála: mire tette fel életét? Isten,

a kertje, a nép, a család és csak legvégül maga, — ez volt a sorrend minden nap, változatlanul.

— Várj csak, várj, lelkem...

Kulcsai esörrennek s nyílik az asztal záros fiókja, ahol kincseit tartogatta. Nem látta még senki: mi hever ott, mélyen a gondosan elrekeszelt fiók alján. Sűrűn, apró betűkkel teleírt lapok, naplók, gondosan feljegyzett időváltozások s a tervek, amelyek a hosszú téli estéken készültek, a vakító homályú gyertya mellett, míg körme szinte rádermedt a fekete hollótollra.

— Nézd...

Időtől megsárgult papírlap s rajta barna ténávonások. Egy ház képe.

— Lásd, Teréz, az oskola...

— Istenem...

Igy álmodta meg. Még erre is gondja volt. Szomjazott s látni akarta legalább egy darab papiroson, ablakaival, magos tetejével, kéményeivel.

— Ilyennek gondoltam... S ilyen is lesz, hiszem Istenem...

Fák közt, lombok sűrű árnyékában áll a ház, Emeletes falán épp huszonkilenc ablak. Homlokát négy karcsú oszlop díszíti, szárnyas két kapuja tárva. Valóságos palota...

— Szebb, mint a templom...

— Ez is az. Az lesz. A szorgalom és tudás imádságával dícsérik majd benne Istent, aki úgy akarta: orcánk verejtékével együk kenyerünket.

Komoly szeme szeretettel pihen a rajzon s aztán egyszerűen, mintha elröstelte volna, kiragadja az asszony kezéből.

A fiók zárja kattant és a kép visszakerült oda, ahol ki tudja, hány esztendeig pihent...

Most már a napok nem értelmetlenek többé. Munká-

val zsúfolódnak tele és nincs perc, hogy tennivaló nélkül föltlenkednék az ember.

Mert a terv csak papír és semmi több.

— Jó, jó... — mondják az egyház vénei és bólogatnak. — De nagy pénz kell olyan épülethez... Honnét vegye az eklézsia? A templomunk szégyenre maholnap összedől. Az Isten háza előbbrevaló. S arra sincs, ha csak nem kegyes adományokból.

Minden nagy szándék a szegénységen bukik el leg hamarább. Hát csakugyan a pénz minden s a gazdagság hatalma végtelen? Az akarat és szív nyomorult szárnyavágott madár nélküle? A záros fiók őrzi az oskola megálmodott képét s a pap, akár a kincskereső, kutat. Nem másoknak: önönmaga előtt kell most bizonyítani, hogy a hit hegyeket is megrendíthet helyükön. S ki hisz jobban nála?

Pozsonyba megyen a levél a mívesmesterhez s egy hónap fordulás meghozza a választ. Tizenegyezer forint készpénz kell, de a napszámos munka nincsen ebben. Annyi? Kéz majd csak akad, az ember ereje reádól a munkára, ha szavát fogadják még Szarvason...

Az egyháztanács riadozik. A templom egymaga huszonhétezer forint volna. Vagyon, s az eklézsia tán el se bírja a terhét. Hogy az oskola is tizenegyezer még?

A homloka falba ütközött. Nincs menekvés, bezárult körülte minden. Ébren találja a hajnali kakasszó is, asztala mellett. Ó, ha az izzó szív és szünetlen elme anyagot birna teremteni, ha akár élet árán is testté válhatna a makacs gondolat...

— Homokot találtam a földemen, tiszteletes úr... Nem lehet a szíket megforgatnom...

Panasszal jött hozzá Borkovics Gáspár, de a pap szeme villant.

— Homokot? Hol?

— A kondorosi dűlőben. Száraz, semmirevaló homok van a szik alatt, mélyen. Csupa homok. Akár a tenger.

— Látni akarom...

Nem mozdult ki soha a parókiáról, hogy gyermekei haját meg ne simogatta volna előbb. Most majdhogy hajadonfőtt sietett s kiáltott a eseléd után: fogjon. S úzette a lovakat ki, a pusztá Kondorosra, a Borkovics Gáspár földjére. S útközben záporoztak a kérdések az emberre, aki nem értett semmit ebből a nagy nyugtalan-ságból.

Az Isten útmutatása ez, hogy ne csüggedjen, mégse. Nem kell már nagy költséggel Aradról, a Maros vizéből hozatni a homokot az építéshez. Itt van, a Mindenható kinyujtotta újját és ajándékozott. Ezreket takarítanak meg a templom és iskola költségéből...

*

— Tudós éjjeli baglyok ők, akiknek nagy üres fejük van és az éjszaka setétjében világítanak. Lám, konventualiter üdvözölték s minden előljárók dícsérettel szólnak a szarvasi iskolák tanítási módjáról. Higyje el mindenki, nem magam dicsőségét kerestem vele, de a köz javát. Látták-e kárát valaha annak, amit tanácsoltam? Alljon elő valaki, aki nem jobbította meg életét az iparral, amit tőlem tanult?

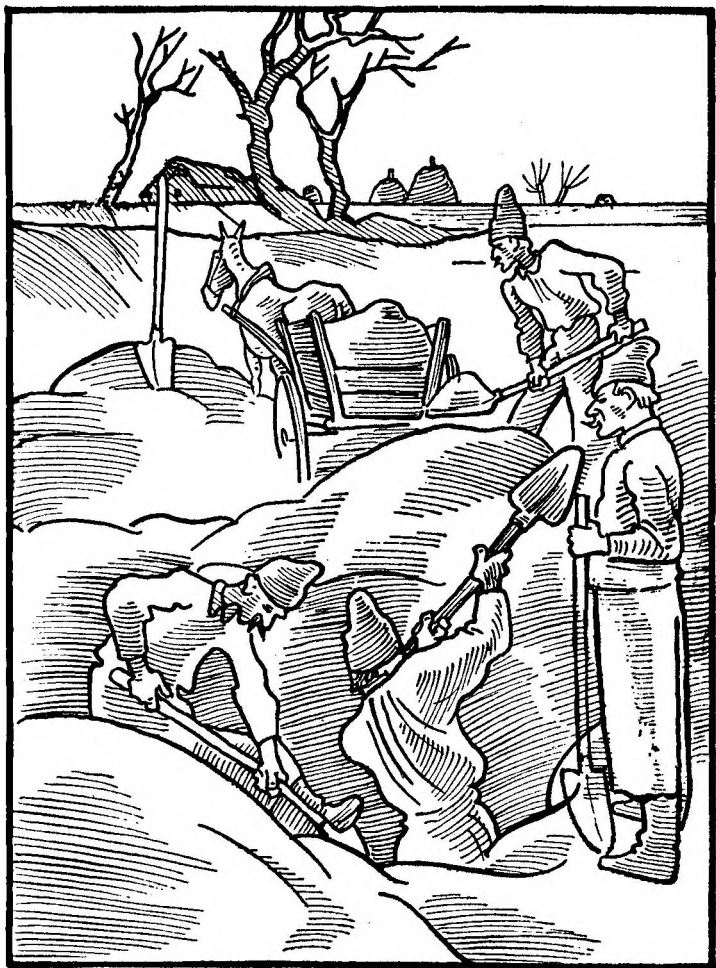
— Igaz... Úgy igaz, tiszteletes úr...

— No, látja, kend... Gonosz indulat hergeli azokat, akik rugóznak az iskola ellen. Hát nem magam házám-népét is arra intettem, amire mindenki mást?

— Nyilván tudjuk.

— Feleségem s leányaim Budát megjárták, hogy a fonást tanulják. Nem gyarapodást hozott-e a 76 font se-lyem, amit eladtak tavaly s azelőtt való esztendőben?

— Mink tudjuk legjobban, tiszteletes úr. Nem is magam szavát mondom én, de a fecskes nyelvűekét. Azok hergelik a népet.

Digózással javítják a szikes földet

— Gonosz ostobák és nem nekem akarnak rosszat, de mind a községnek, a fiaknak, s az onokáknak is.

A kúrátor bólogatva hallgatja a papot és igazat ad neki. De mégis, csúfolják a szarvasiakat az oskolájukkal, ahol nem a tudományt tanulják. hanem rokkák peregnék és szövőszékek esattognak. Nincs vásár, ahol a szomszédból de még messze vidékről is ne akadjon csúfolódó szavú ember.

A zsoldárral feleljenek neki. Avval, amelyik mondja: Aki nem jár a hitlenek tanácsán...

Rövidlátó világ és értelmetlen emberek...

Nem baj. Az oskola már majdnem készen és ez a legnagyobb. A szó le nem dönti erős falát, ostobaság el nem fujhatja. Az idő pedig, minden újságnak és csodának kifakítója, majd csak kihúzza az irígység méregfogát is. Akiket az oskola bocsát ki falai közül, azokon már nem fog a rágalom és csúfolódás. A vénekkel meg kihal az ostobaság. S jönnek még ide, Szarvas mezővárosába, hogy elvigyék a példa tüzét, mint hajdanta a paraszt a templomi tűzhelyekről s világít az messzire, az egész országban.

Vajjon megéri-e?

De nem ez a fő. Nem a hívság. Távol legyen lelkétől, hogy nevét kívánja látni a hír szárnyán. Csak az előmenetel, a nép jobbléte, az ország gyarapodása... Az jöjjön el s őt emlékével együtt betemetheti a felejtés homokja is. Ami kis melegség egy embernek kell: azt már a kegyes Isten neki megadta. Nincsenek-e szép gyermekei, hűséges asszonya? S nem érzi-e a ragaszkodást, a legjobbakét, itt is? Ó, az ember sok mindennek örülhet. Fák nevekedésének a kertben, egy új növény szaporodásának a parasz-
tok kertjeiben. Annak, hogy zöld erdőt lát, ha valahonnét hazafelé tart, s közeledik Szarvashoz. Egy fát talált, mikor idejött, nyomorult, görbetörzsű ákácot mindösszesen. S most? Csak szederfából van vagy ötezer. Tavasszal